

Les fires de llibres a Catalunya: nota històrica i intent de classificació

[Versión castellana] [English version]

CRISTINA GUZMÁN LUNA
Graduada en Informació i Documentació
guzmanluna.cristina@gmail.com

JORDI ARDANUY
Professor de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
jordi_ardanuy@ub.edu

Opcions

<meta />

Metadades

DOI: <https://dx.doi.org/10.1344/BiD2018.41.20>

Citació recomanada

Guzmán Luna, Cristina; Ardanuy Baró, Jordi (2018). "Les fires de llibres a Catalunya : nota històrica i intent de classificació". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 41 (desembre) . <<http://bid.ub.edu/41/guzman.htm>>. DOI: [http://dx.doi.org/10.1344/BiD2018.41.20](https://dx.doi.org/10.1344/BiD2018.41.20) [Consulta: 20-12-2018].

Resum

L'article pretén recollir una breu notícia històrica de les fires de llibres a Catalunya a partir d'una revisió de material hemerogràfic, i, presentar un esbós sobre la varietat i tipologia d'aquest tipus d'activitats a Catalunya. La classificació proposada es fonamenta en alguns treballs anteriors que han incidit en les característiques que identifiquen diferents tipus de fires de llibres.

Els resultats mostren una certa proliferació de fires els darrers anys tot cercant convertir-se en una eina de promoció econòmica i cultural. Barcelona en reuneix una bona part, però se'n troben també en 16 comarques més. La immensa majoria tenen un àmbit geogràfic regional i van dirigides a un públic general. Malgrat que hi ha diversitat quant al producte que s'ofereix, predominen els llibres nous no centrats en una temàtica específica. Pel que fa a la responsabilitat gestora, les entitats culturals són les que més fires organitzen, però també és freqüent que la gestió correspongui a gremis vinculats al llibre i a administracions públiques.

Resumen

El artículo pretende recoger una breve noticia histórica sobre las ferias de libros en Cataluña a partir de una revisión de material hemerográfico, y, presentar un boceto sobre la variedad y tipología de este tipo de actividades en Cataluña. La clasificación propuesta se fundamenta en algunos trabajos anteriores que han incidido en las características que identifican diferentes tipos de ferias de libros.

Los resultados muestran cierta proliferación de ferias en los últimos años buscando convertirse en una herramienta de promoción económica y cultural. Barcelona reúne buena parte de ellas, pero también se encuentran en 16 comarcas más. La mayoría tiene un ámbito geográfico regional y van dirigidas a un público general. Pese a la diversidad del producto que se ofrece, predominan los libros nuevos sin centrarse en una temática específica. En cuanto a la responsabilidad gestora, las entidades culturales son las que más ferias organizan, pero también es frecuente que la gestión corresponda a gremios vinculados al libro y a administraciones públicas.

Abstract

The aims of this paper are to offer a brief historical account of book fairs in Catalonia based on a review of documentary materials and to provide a broad outline of their variety and typology. The proposed classification is predicated on previous studies that have addressed the characteristics that identify different types of book fair.

The results show some degree of proliferation in book fairs in recent years, reflecting an attempt to develop them as tools for economic and cultural promotion. Barcelona is the host city of a large number of the events, but they also take place in 16 other comarcas, or districts, of Catalonia. The vast majority have a regional geographical scope and are intended for the general public. Although there is a diversity of products across the fairs, the predominant focus is on new books generally, not specific subject matter. In terms of the management of the book fairs, cultural institutions are the leading group, but it is also common to find book-related guilds and public administrations in charge of the events.

1 Introducció

Les fires de llibres són una eina de promoció del llibre com a producte cultural, que cerca afavorir la promoció de la lectura, ajudar la democratització del coneixement i impulsar l'economia del sector. Es tracta d'esdeveniments fermament arrelats al nostre país com ho prova tant el volum i varietat de les existents com la veterania d'algunes. Tanmateix, no existeixen estudis que hagin abordat el tema de manera específica.

Pel que fa a la història d'aquestes fires al país, en trobem fragments i referències als treballs d'Ainaud de Lasarte (1976), Cendán Pazos (1989) i Martínez Rus (2001; 2003; 2013), així com a la premsa escrita. A més s'hi poden afegir llibres dedicats a evocar la diada de Sant Jordi que inclouen referències a l'activitat entorn a la venda de llibres, com és el cas d'*Entre llibres i roses*, de Màrius Carol (1996). Uns anys abans, Joan Crexell (1990) havia documentat aquesta activitat durant la darrera guerra civil a partir de la premsa de l'època en el seu estudi del llibre a Catalunya durant la contesa. En aquest sentit, aquest article recull una breu notícia històrica per presentar tot seguit un primer esbós sobre la varietat i tipologia d'aquest tipus d'activitats a Catalunya, classificació fonamentada a partir d'alguns treballs moderns que han incidit en les característiques que identifiquen diferents tipus de fires de llibres. Així, Rivaud i Kloss (2000) han analitzat les diferències entre les fires professionals i les de públic general —anomenades *populars* pels autors—, i han assenyalat que mentre les primeres se centren en el contacte entre els agents econòmics implicats, les segones tenen una funció d'exhibició i venda al públic, i adopten un rol més proper al d'una llibreria convencional. Per la seva banda, Moeran (2010; 2011) ha estudiat des de la perspectiva antropològica els actors i transaccions implicats. Una de les característiques que destaca de la cadena de valor és la segmentació del mercat que s'expressa en les fires. Aquesta segmentació ve donada per la tipologia de producte —donant com a exemples els llibres infantils o els de viatges— i, pel públic al qual s'adreça, distingint entre acadèmic, comercial, antiquari, estudiants, etc. Uribe Schroeder (2012) classifica directament les fires de llibres en tres categories principals, en què barreja l'abast geogràfic (internacional i nacional o local) i els objectius de la fira. Per la seva banda, López Villalobos (2014) les classifica en públiques, privades o alternatives, atenent si la rendibilitat principal és política, econòmica o social. Ara bé, pel que sembla no existeix un sistema de classificació de les fires de llibres generalment acceptat.

1.1 Concepte de fira del llibre

El llibre, com a producte, té una doble condició de bé econòmic i cultural (Palma Martos; Martín Navarro, 2009; Bazán Babczonk, 2017). El seu objectiu general és el comerç, l'exhibició i el foment del llibre com a mercaderia cultural. La indústria de la literatura i l'edició, com qualsevol de les indústries culturals, pretén mitjançant les fires un increment rellevant de l'impacte econòmic sobre el sector editorial, generant riquesa i ocupació. Alhora, l'impacte cultural positiu a la societat es tradueix en una generació de valors, sentit i identitats (UNESCO, 2010).¹

Des d'un punt de vista funcional, es pot definir una *fira del llibre* com un esdeveniment cultural limitat en el temps i l'espai que constitueix un punt de trobada entre l'oferta dels productors i distribuïdors de productes editorials i la demanda dels compradors intermediaris o finals (Ramírez Alvarado, 2015).

2 Notícia històrica de les fires de llibres

Les primeres fires comercials amb el llibre com a producte predominant van sorgir a finals del segle xv, motivades per la recent aparició de la impremta i com a resposta del creixement dels negocis llibreters i la mercantilització arreu d'Europa. Aquestes fires van convertir-se en grans esdeveniments on, de manera regular, es reunien llibreters, editors i impressors amb l'objectiu d'adquirir material, intercanviar opinions o tractar temes econòmics i saldar deutes. Com a resultat d'aquest fenomen alguns escenaris comercials es van convertir en llocs de referència. És el cas de les fires de Frankfurt —actualment la fira més important per volum d'expositors i visitants—, Leipzig, Lió i Medina del Campo (Rivaud; Kloss, 2000; Weidhaas; Gossage, 2007).

A Catalunya, el primer esdeveniment consagrat a la comercialització de llibres cal situar-lo l'any 1926, quan s'instituí a l'Estat espanyol la Fiesta del Libro Español, a resultes de les gestions dutes a terme per l'escriptor i editor valencià establert a Barcelona Vicent Clavel Andrés. La data de celebració quedava fixada en la de naixement de Cervantes, el 7 d'octubre, i es confiava la diada d'enaltiment i difusió del llibre —exclusivament en espanyol— a l'al·licient de la seva venda al carrer, amb el descompte del 10 %. El 1929, la celebració de l'Exposició Internacional va tenir un impacte positiu sobre l'activitat al carrer durant la diada (Carol, 1996, p. 79). L'any 1930 passà a celebrar-se el 23 d'abril, data de la mort de Cervantes, per allunyar-la de les compres de textos escolars de setembre i que, coincidint amb la primavera, podia ser procliu a un temps més favorable per a activitats a l'aire lliure.² Tanmateix, a Catalunya tenia la particularitat de coincidir amb Sant Jordi. La festa assolirà a Barcelona un èxit notable afavorida per la publicació de diverses novetats literàries catalanes de gran acceptació popular.³ És en aquest moment quan s'instaura el costum dels actes de signatures d'exemplars pels autors. Amb la República, la festa pren un caràcter més popular i alhora comercial amb parades de llibres al carrer de tot tipus i circulars de la Cambra Oficial del Llibre a llibreters i mestres, en què se'ls invita a celebrar la diada. L'activitat comença a estendre's a altres poblacions com Badalona, Girona o Sabadell (Ainaud de Lasarte, 1976; Cendán Pazos, 1989).

A Madrid els editors i llibreters van impulsar la Feria del Libro, que se celebra per primer cop l'any 1933 amb una durada d'una setmana (del 23 al 29 d'abril), amb unes casetes de venda situades al Paseo de Recoletos. A Barcelona, fou un xic més tard, l'any 1937, quan se substituïx el Dia del Llibre per la Fira del Llibre i passa a celebrar-se durant tres dies, des de dijous 3 de juny fins al dia 5. La iniciativa fou un considerable èxit, tot i el canvi de dates forçat pels fets de maig i les dificultats sobre l'activitat cultural i comercial que significà l'esclat de la guerra, inclosa la paralització de les impremtes i del sistema editorial en general (Crexell, 1990, p. 8–10, 30–31).⁴

De resultes de les hostilitats bèl·liques, a les motivacions habituals per incentivar la compra de llibres s'hi va afegir l'adquisició per enviar-los al front ("En la feria del libro", 1937; Crexell, 1990, p. 10–11). De fet, es conserva un cartell de l'esdeveniment amb el lema "Fira del llibre: 3, 4 i 5 juny: cada ciutadà un llibre pels germans del front".⁵ La Fira del Llibre del 1937 és la primera d'aquest tipus d'activitats de la qual tenim constància a Catalunya. D'altra banda, durant la guerra, les conferències i els programes radiofònics —especialment les lectures— van adquirir un protagonisme important.

L'any 1938, l'esdeveniment va estar marcat per una major austeritat i una lògica reducció de les novetats editorials.⁶ La situació bèl·lica obligà a tornar al format d'un únic dia, el dimecres 15 de juny, malgrat que a conseqüència de les peticions rebudes la Comissió prolongà finalment la venda durant el dia 16 ("El día del libro", 1938). Tanmateix, les activitats es van estendre tant als dies anteriors com als posteriors.

L'any 1939, un cop acabada la guerra, s'instaurà una setmana d'actes acadèmics amb motiu del Dia del Llibre. A Barcelona s'instal·laren el dia 27 d'abril llocs de venda davant d'algunes llibreries ("Ante la Fiesta del libro", 1939). I es van donar instruccions de quins llibres calia exhibir als aparadors (Martínez Rus, 2013). L'any 1940, després de fixar-se per al dia 23 la Fiesta del Libro español, deu dies abans de la celebració es va canviar al diumenge 28 ("La fiesta del libro aplazada", 1940). I el 26 s'ajornà de nou fins al 2 de maig, fent-lo coincidir alhora amb una festivitat d'exaltació patriòtica espanyola i una altra de religiosa ("Ayer", 1940; "La fiesta de la independencia", 1940). L'any 1941 es fixa per al 24 d'abril ("El próximo día 24...", 1941). L'any 1942 es torna a parlar de Fira i les paradetes de les llibreries es munten el 2, 3 i 4 de maig, malgrat que el descompte del 10 % només es pot aplicar el primer dia ("La Feria del libro", 1942). L'any 1945 la diada retornà finalment al dia de Sant Jordi, tot i que, a petició dels llibreters, es prolongà fins al 25 ("Ayer se celebró...", 1945). L'any 1946 hi ha un primer intent d'organitzar una fira del llibre, però l'esdeveniment fou ben poc reeixit ("La 'i Feria del Libro de Barcelona'...", 1977). Les asfixiants condicions econòmiques, l'escassetat de paper i la censura feien inútils aquests esforços, que no van començar realment a arrancar fins als anys 50. En aquest context, el 20 de setembre de 1951 nasqué la Fira del Llibre d'Ocasíó Antic i Modern. Ideada en un principi com un acte més de les festes de la Mercè específic d'aquell any, poc va trigar a consolidar-se com un esdeveniment cultural significatiu de la Ciutat Comtal (Elisabet Parra Comunicació, 2014). Així és com la degana de les fires de llibres del Principat ha arribat a la 66a edició l'any 2017.

Quant al llibre nou, l'any 1977 llibreters i editors van organitzar la I Fira del Llibre de Barcelona, que es va celebrar entre el 10 i el 19 de juny al passeig de Gràcia.⁷ La finalitat de la Fira, expressada pels organitzadors, era facilitar la visibilitat dels fons editorials d'una manera que poguessin intervenir-hi diferents sectors culturals i socials, ampliant les possibilitats de la diada del llibre ("La 'i Feria del Libro de Barcelona'...", 1977). La fira es mantingué en funcionament amb dates més o menys similars, i arribà a superar en el millor moment els 200 expositors, fins que l'any 1998 passà a dur-se a terme a principis de juliol, al Moll de la Fusta (Barranco, 1998). El poc èxit del nou emplaçament va fer que retornés la següent edició al passeig de Gràcia i a dates més habituals (Vila-Sanjuán, 1999). L'any 2001 va celebrar la xxva edició, amb l'anunci que sota un nou model es traslladaria al Palau Firal de Montjuïc (Beltran, 2001), com un intent d'atreure més públic. Tanmateix, no va ser fins al 2005 que va reaparèixer, ara com a I Saló del Llibre entre el 8 i el 13 de novembre. El baix suport del públic i del propi món editorial van fer que el 2007 se'n celebrés l'última edició ("El Saló del Llibre deja de celebrarse", 2008).

Paral·lelament a la Fira de Barcelona, i amb unes noves condicions polítiques i econòmiques, han aparegut més certàmens. Per la importància cultural, cal destacar la Setmana del Llibre en Català, organitzada per l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, una entitat, constituïda l'any 1978, que agrupa les empreses editorials dels Països Catalans que publiquen en català. La primera edició de la Setmana es va celebrar l'any 1983 del 18 al 27 de febrer a l'Estació de Barcelona Sants. L'any 1989 es va traslladar a l'Estació de França i l'any següent a les Drassanes. L'any 1999, la 17a edició se celebrà simultàniament a Girona, a Palma de Mallorca, a Perpinyà i a Tarragona amb la finalitat d'expandir-ne l'abast. L'any 2002 se celebrà també a Nova York, amb diferents actes de projecció internacional com la presentació de l'Any Verdager als membres del Casal Català de Nova York i la inauguració de l'exposició "Llibres sobre Gaudí" a l'Institut Cervantes d'aquesta ciutat americana, a càrrec del Gremi d'Editors de Catalunya. L'any 2009 es traslladà la seu a Sant Cugat, dins d'un context de crisi de model organitzatiu. L'any 2010 va tornar a Barcelona, al Parc de la Ciutadella, però amb celebracions també a Sant Cugat i Lleida, amb un canvi significatiu de dates, passant de celebrar-se el febrer o el març a la primera quinzena de setembre, vinculant-se des de llavors amb la Diada Nacional. L'edició del 2012 es traslladà a l'avinguda de la Catedral, on va aconseguir una assistència de 100.000 persones que no ha estat superada encara. De fet, atreure el públic en general, i especialment el jove, és un dels grans desafiaments de la Setmana. Per això, durant els 10 dies que dura a l'actualitat, a més de les lògiques presentacions de llibres i signatures d'autors, es programen diverses activitats com emissions en directe de ràdio i televisió, espectacles infantils, taules rodones, itineraris literaris, tallers, recitals d'obres i rodes de premsa. També es lliura el Premi Trajectòria, que s'atorga des de 1997 a un personatge que hagi destacat per la seva activitat a favor de la cultura nacional ("Confirmat l'èxit...", 1984; *La Setmana del Llibre en Català*, 2011; ACN, 2012; Albet Guinart, 2015; Juanico, 2017).

Des del punt del volum de visitants ens hem de referir al Saló Internacional del Còmic de Barcelona que l'any 2017 assolí la xifra rècord de 118.000 visitants, i va arribar a penjar el cartell d'entrades esgotades ("El Saló del Còmic consolida...", 2017). El Saló ofereix diversos premis i una gran quantitat d'activitats, fets que l'han ajudat a convertir-se en una fira de referència.

La primera edició d'aquest certamen anual se celebrà l'any 1981 amb el nom de *Saló del Còmic i de la Il·lustració de Barcelona* i tingué lloc entre el dimecres 27 i el diumenge 31 de maig a la Fira de Barcelona com a necessitat del sector professional del còmic de reivindicar i promocionar la narrativa il·lustrada com a mitjà de comunicació. Les diferències entre els organitzadors van provocar que gairebé se celebrassin dues fires amb pocs dies de diferència. Aquesta duplictat es va evitar finalment en suprimir-se el 1r Saló Internacional del Dibuixant de Còmic i Arts Gràfiques de Sitges. No obstant això, l'acord final implicà un cert repartiment d'activitats i exposicions entre Barcelona i la ciutat del Garraf (Ayuso, 1981; Martín, 1981).

L'edició de 1982 s'anomenà *Saló del Còmic i del Llibre Il·lustrat*, que retornà a Saló del Còmic i la Il·lustració l'any següent, i mantingué la seu de celebració a la Fira fins a l'edició de 1985. Després d'una l'aturada de dos anys per motius econòmics, va passar a estar organitzat per la Federació d'Institucions Professionals del Còmic (FICOMIC), va prendre l'actual nom de *Saló Internacional del Còmic de Barcelona* i es va traslladar a les Drassanes barcelonines on romandria fins a l'any 1990. Entre 1991 i 1993 va situar-se al Mercat del Born i durant les onze edicions de 1994 a 2004, se celebrà a l'Estació de França. Quan es produí aquest trasllat la Fira ja estava totalment consolidada i s'havia convertit en un fenomen de masses que havia multiplicat per quatre en una dècada els 20.000 visitants l'any 1983. La reubicació de nou a l'edició del 2005 a la Fira de Barcelona on se segueix celebrant, va permetre superar la barrera dels 100.000 visitants. (Salón, 1982, Vila-Sanjuán, 1988; Vidal-Folch, 1993; Manzano, 1994; "El Saló del Còmic...", 2007).

Mentre que a la Setmana del Llibre en Català i el Saló del Còmic gran part del protagonisme recau en el públic malgrat que també tenen un component professional, LIBER, Fira Internacional del Llibre, és la principal fira professional sobre el llibre i el sector editorial a Europa en llengua espanyola, tot i que en les primeres edicions també tenia una vocació de comercialització al gran públic en permetre l'accés algun dels dies.⁸ Els seus objectius principals són promoure l'exportació i generar negoci en aquest sector editorial. Al marge dels estands d'editorials i empreses de serveis, l'esdeveniment inclou moltes activitats com ara taules rodones, conferències de professionals o lectures d'autors reconeguts. Els més de 10.000 visitants tenen diversos perfils professionals com ara editors, llibreters, distribuïdors, autors, professionals de les arts gràfiques i multimèdia, associacions professionals, empreses de serveis i proveïdors, bibliotecaris i documentalistes, i professorat. Promoguda per la Federació de Gremis d'Editors d'Espanya, alterna cada any entre Madrid (IFEMA) i Barcelona (Fira de Barcelona), i se celebra d'habitud el mes d'octubre. La darrera edició que ha tingut lloc a Barcelona ha estat la xxxiv el 2016, mentre que el 2017 li ha tocat a Madrid ("LIBER 1984", 1984; Baulenas, 2014; Herranz, 2016; "Liber celebra...", 2017).

3 Marc legal i organitzatiu de les fires de llibres

Els llibres i materials assimilables, pel seu doble vessant cultural i econòmic, tenen una importància considerable en la vertebració d'un país i per aquesta raó les administracions públiques tendeixen a impulsar polítiques que inclouen ajudes i subvencions en la mesura que poden i perceben la importància del sector editorial en l'economia, però també pel fet de proveir la societat de valors i coneixement.

Cal considerar que les fires, més enllà de l'exposició i venda de llibres, tenen un vessant social concretat en conferències, debats, tallers,

programes de ràdio i TV, entre d'altres.

Quant a les fires professionals, són un escenari adequat per reunir i relacionar els diferents agents implicats en el negoci editorial, en què establir contactes, arribar a acords i posar en marxa sinergies que tinguin un impacte positiu en el sector econòmic, i de retruc al conjunt de la societat.

Pel que fa al marc normatiu general de les fires, a Catalunya, recentment s'ha regulat per la Llei 18/2017, d'1 d'agost, de comerç, serveis i fires que, amb relació a l'aspecte que aquí ens ocupa, no ha introduït variacions respecte de l'anterior de 1994. La norma legal vigent defineix en l'article 40 les fires com "manifestacions comercials que tenen per objecte l'exposició de béns o l'oferta de serveis per a afavorir-ne el coneixement, la innovació i la difusió, promoure contactes i intercanvis comercials i apropar l'oferta de les diverses branques de l'activitat econòmica a la demanda" (Catalunya, 2017). A més, han de complir dues característiques: tenir una durada limitada en el temps i reunir una pluralitat d'expositors. Tanmateix, aquesta regulació només és d'aplicació a les fires professionals, atès que en el mateix article s'exclouen explícitament, entre d'altres, els mercats adreçats al públic en general amb venda directa i retirada de mercaderia, encara que puguin rebre la denominació tradicional de *fira*. La resta de fires de llibres queden regulades per l'article 15 que es refereix a la venda de mercaderies i prestació de serveis mitjançant estructures o parades desmuntables o vehicles botiga i s'estableix que correspon als ajuntaments, mitjançant les ordenances municipals, autoritzar-ne el funcionament en espais de titularitat pública.

Les fires del llibre són un element més al sector i la indústria del llibre. El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya hi col·labora des de fa anys dissenyant polítiques d'ajudes adreçades a la producció, la promoció i la difusió tant als creadors com a la indústria editorial.

L'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) és l'organisme governamental encarregat d'impulsar la creativitat artística i la producció, distribució i difusió dels continguts culturals, mitjançant el desenvolupament de les empreses culturals i fomentant el consum i l'ampliació de mercats per a la cultura catalana. Des de l'Àrea del Llibre de l'ICEC es treballa per reforçar el mercat interior enfortint l'oferta i fent créixer la demanda, juntament amb l'incentiu de l'accessibilitat als continguts editorials mitjançant eines tecnològiques. Per assolir aquests objectius es duen a terme diferents línies d'actuació:

- Concessió d'ajuts singulars i subvencions de concurrència pública.
- Col·laboració i acció directa amb entitats del sector per fomentar el suport a la promoció a l'estranger a través de la participació a fires i esdeveniments internacionals.
- Facilitat d'accés de les empreses als mercats internacionals.

Des de l'any 2006 també es du a terme un pla de suport a les fires del llibre a Catalunya per tal de reforçar la indústria editorial catalana a través de la col·laboració entre professionals i l'impuls d'estratègies per acostar el llibre a tots els públics i donar visibilitat al llibre en català. Aquest pla de fires del llibre posa èmfasi en l'abast territorial, la diversitat temàtica, l'acostament al públic i una distribució al més escaient possible de les fires dins del calendari anual. Segons dades del Departament de Cultura, es van atorgar 703.000 euros en concepte d'ajuts singulars a diferents edicions de 9 fires del llibre celebrades en territori català entre els anys 2012 i 2014 (Serrano; Verdú, 2015). L'any 2016 la subvenció ha estat per a 6 fires (i un congrés, el Fòrum Edita Barcelona) amb un import global de 245.104 euros (Institut Català d'Empreses Culturals, 2017, p. 58 i 212).

Una altra injecció econòmica que beneficia fires i biblioteques és el projecte d'adquisició de proximitat per comprar en fires del llibre dels àmbits territorials de les biblioteques públiques. El Departament de Cultura impulsa que les biblioteques públiques comprin llibres a les fires i salons de Catalunya. Això beneficia d'una banda les fires, garantint una quantitat d'ingressos addicional, i de l'altra les biblioteques, que podran ampliar el seu catàleg i disposar de les novetats editorials amb major celeritat que l'habitual. L'any 2016 disposà d'una dotació de 59.000 euros (Generalitat de Catalunya, 2016), mentre que el 2017 se'n pressupostaren 90.000 (*Pla de lectura 2020*, 2017).

A Catalunya les fires amb més trajectòria estan organitzades per organitzacions gremials lligades als sectors editorials i llibreters, un model que predomina a Europa. Per tant, són els seus associats els que assumeixen les despeses generades per l'esdeveniment, subvencions a banda. Tanmateix, en altres països hi ha fires de considerable importància que no segueixen aquest model. Per exemple, als Estats Units l'American Library Association (ALA) Book Fair és una fira organitzada des del sector bibliotecari paral·lelament al congrés anual de l'ALA. I a Iberoamèrica és més usual que les fires estiguin organitzades per les universitats, com la Feria Internacional del Libro de Guadalajara, que es va crear l'any 1987 per iniciativa de la Universitat de la ciutat homònima (Ramírez Alvarado, 2015). Al nostre país als darrers anys han aparegut diverses fires en les quals els agents impulsors són administracions públiques locals, associacions culturals o col·lectius de naturalesa diversa.

4 Distribució de les fires del llibre de Catalunya

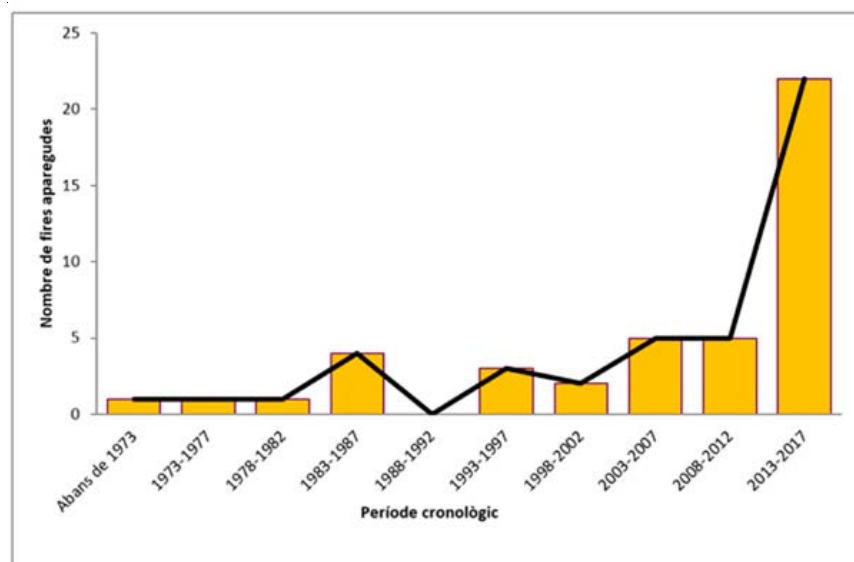
A Catalunya hi ha una gran quantitat de fires del llibre d'especialitats diverses i repartides per tot el territori català. S'hi troben des de grans esdeveniments que es fan a Barcelona, com ara el Saló del Còmic, la Setmana del Llibre en Català⁹ o la Fira del Llibre d'Ocasí Antic i Modern, fins a d'altres de més modestos quant a infraestructures i volum de visitants, com la Fira d'Editorials Independents Liberisliber a Besalú o el Mercat del Llibre de Poesia de Folguerols. Ara bé, l'activitat de les fires no ha devaluat la popularitat del 23 d'abril com la festa del llibre per excel·lència. Tanmateix, la diada de Sant Jordi no se l'acostuma a considerar com una fira, ja que adopta un model organitzatiu ben diferent. Estesa per tota la geografia nacional, només cal acordar amb els ajuntaments el permís per ocupar els carrers amb les parades, fins i tot com un mer particular (Orúe, 2012).¹⁰

Respecte de les fires pròpiament, l'ICEC elabora des del 2014 i amb caràcter anual un directori amb una selecció representativa de fires del llibre que es fan a Catalunya.¹¹ Un dels fets que evidencia aquest directori és la considerable expansió de fires per tot el territori, malgrat que la distribució no és uniforme, com tampoc la població. Destaca naturalment Barcelona, però també s'aprecia una certa concentració a les comarques de Girona i una menor presència a les comarques centrals i del nord-oest. Ara bé, la dispersió comarcal de fires, l'antiguitat d'algunes i la diversitat temàtica d'aquestes —dedicades al món del còmic, la poesia, la novel·la, el llibre de muntanya o el llibre vell, entre d'altres— permeten expressar que a Catalunya ha arrelat la tradició de les fires entorn del llibre.

Al marge de la Fira del Llibre d'Ocasí Antic i Modern de Barcelona, que com s'ha dit és la més antiga, n'existeixen d'altres de ben consolidades amb més de 30 anys, com és el cas del Saló Internacional del Còmic o la Setmana del Llibre en Català. D'altra banda, la proliferació de noves fires és un indicador de l'interès que desperten i la utilitat que ofereixen. De fet, la figura 1 permet veure com els darrers anys s'ha disparat el nombre de fires aparegudes, que s'han convertit en una eina més de promoció econòmica i cultural lligada a territoris o sectors culturals.

Figura 1. Distribució cronològica de l'aparició de les fires de llibres a Catalunya

Tanmateix, també en desapareixen, fins i tot amb llarga trajectòria, com el cas ja esmentat de la Fira del Llibre de Barcelona (vegeu la taula 2).

Així mateix durant el 2017 no s'han celebrat la Fira del Llibre Prohibit de Llagostera, la primera d'aquestes característiques d'Europa, ni la Vila del Llibre de Bellprat ni la Fira del Llibre de Música i la Partitura, malgrat que aquestes dues últimes estaven anunciades al directori de l'ICEC.

Hi ha altres fires arreu del territori que no estan incloses en l'esmentat directori. Encara que resulta difícil fer-ne un recull sistemàtic,¹² la taula 1 mostra la relació de totes aquelles fires de les quals tenim constància i que s'han celebrat el 2017, atès que totes tenen caràcter anual. Un cas a part és LIBER que alterna seus entre Barcelona i Madrid l'edició de 2017 de la qual ha tingut lloc a la capital d'Espanya.¹³ Per la seva banda la taula 2 recull fires desaparegudes durant l'última dècada. Sumen un total de 39 esdeveniments firals.

El sistema d'ordenació de les taules 1 i 2 és cronològic. S'observa que el període de

celebració dels esdeveniments comprèn des del mes de març fins al mes de desembre, exceptuant el mes d'agost que coincideix amb el període de vacances més habitual. Barcelona reuneix una bona part de les fires, atès el seu pes demogràfic en el conjunt nacional (41 % de les celebrades el 2017), però es troben fires en 18 comarques més, entre les quals destaca el Maresme que n'acull 3.

Codi	Fira	Núm. edició 2017	Data 2017	Població	Comarca	Organització	Pàgina web	Presència al directori de fires de 2017
1	GRAF BCN	5	3-5 de març	Barcelona	Barcelonès	[Col·lectiu GRAF]	www.grafcomic.com (http://www.grafcomic.com/)	No
2	Fira del Paper Antic i Col·leccionisme	17	10-11 de març	Barcelona	Barcelonès	Grup Bellaterra	—	No
3	Fira del Llibre Feminista de Sabadell	2	11 de març	Sabadell	Vallès Occidental	Moviment Popular de Sabadell; Xarxa d'Economia Solidària de Sabadell; Bruixes del Nord	https://www.facebook.com/FiraLlibreFeminista/	No
4	Saló Internacional del Còmic de Barcelona	35	30 de març – 2 d'abril	Barcelona	Barcelonès	Federació d'Institucions Professionals del Còmic	www.ficom.com (http://www.ficom.com/)	Sí
5	Montblanc, Vila del Llibre	1	1-2 d'abril	Montblanc	Conca de Barberà	Vila del Llibre; Ajuntament de Montblanc	http://www.viladelllibre.cat/montblanc (http://www.viladelllibre.cat/montblanc)	Sí
6	Encontats	2	2 d'abril	Balaguer	Noguera	Biblioteca Margarida de Montferrat; Ajuntament de Balaguer	www.encontats.balaguer.cat (http://www.encontats.balaguer.cat/)	Sí
7	Fira Literària Joan Cid i Mulet	11	5-8 d'abril	Jesús (Tortosa)	Baix Ebre	Entitat Municipal Descentralitzada de Jesús	http://www.catalunya.com/fira-literaria-joan-cid-i-mulet-1-1-554515?language=ca (http://www.catalunya.com/fira-literaria-joan-cid-i-mulet-1-1-554515?language=ca)	Sí
8	Festa del Llibre i la Novel·la Històrica	1	8 d'abril	Puig-reig	Berguedà	Ajuntament de Puig-reig	https://puig-reig.cat/festes/novella-historica/	No
9	ArtsLibris	8	21-23 d'abril	Barcelona	Barcelonès	Raiña Lupa SL; Institut Català d'Empreses Culturals; Arts Santa Mònica	www.artslibris.cat (http://www.artslibris.cat/)	Sí
10	Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Catalunya	33	2-14 de maig	Mollerussa	Pla d'Urgell	Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (CljCAT); Ajuntament de Mollerussa	www.cljcat.cat (http://www.cljcat.cat/)	Sí
11	Fira del Llibre Vell i d'Ocasí de Figueres	37	3 de maig	Figueres	Alt Empordà	Casino Menestral Figuerenc	www.casinomenestral.cat (http://www.casinomenestral.cat/)	Sí

12	Fira del Llibre i de les Arts Escèniques	17	5-7 de maig	Lleida	Segrià	Associació d'Espectadors; Centre de Titelles de Lleida	http://www.firatitelles.com/ca/ferias_pararelas_0 (http://www.firatitelles.com/ca/ferias_pararelas_0)	Sí
13	La Nau. Mostra de Llibres Autoeditats i Llibres d'Artista	2	6-7 de maig	Barcelona	Barcelonès	[Col·lectiu artistes La Nau]	—	No
14	Fira Litoral	3	12-14 de maig	Barcelona	Barcelonès	Editorials Tigre de Paper, Pol·len, Bellaterra i Icària	www.litoralbcn.cat (http://www.litoralbcn.cat/)	Sí
15	Fira Conte va! Va de Contes	5	13 de maig	Vilanova i la Geltrú	Garraf	Associació pel Foment de la Literatura Infantil Judit Sendra García	www.conteva.cat (http://www.conteva.cat/)	Sí
16	Gutter Fest	5	19-20 de maig	Barcelona	Barcelonès	[Col·lectiu Gutter Fest]	www.gutterfest.tumblr.com (http://www.gutterfest.tumblr.com/)	No
17	Mercat del Llibre Vell de Poesia	14	21 de maig	Folgueroles	Osona	Fundació Jacint Verdaguer; Gremi de Llibreters de Vell de Catalunya	www.verdaguer.cat (http://www.verdaguer.cat/)	Sí
18	Fira del Conte de Medinyà	7	21 de maig	Medinyà	Gironès	Associació Fira del Conte (Fins a 2012 COCU, associació cultural)	www.firadelconte.cat (http://www.firadelconte.cat/)	Sí
19	Fira del Llibre Ebrenc	14	26-28 de maig	Móra d'Ebre	Ribera d'Ebre	Ajuntament de Móra d'Ebre; Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre; Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre; Institut Ramon Muntaner	—	Sí
20	Fira del Llibre Marxista	1	1 de juliol	Barcelona	Barcelonès	Col·lectiu Universidad Obrera	—	No
21	Fira del Llibre del Pirineu	21	1-3 de setembre	Organyà	Alt Urgell	Ajuntament d'Organyà; Consell Comarcal de l'Alt Urgell; Associació Llibre del Pirineu	www.organya.cat (http://www.organya.cat/)	Sí
22	Fira del Llibre Independent Lletraferits a Llinars del Vallès	4	2-3 de setembre	Llinars del Vallès	Vallès Oriental	Quarentena ediciones	https://lletraferitsfira.wordpress.com	No
23	Setmana del Llibre en Català	35	8-17 de setembre	Barcelona	Barcelonès	Associació d'Editors en Llengua Catalana	www.lasetmana.cat (http://www.lasetmana.cat/)	Sí
24	Fira del Disc i el Llibre Musical	1	9-10 de setembre	Sant Boi de Llobregat	Baix Llobregat	Festival Altaveu	—	No
25	Fira del Llibre d'Ocasí Antic i Modern	66	22 de setembre – 8 d'octubre	Barcelona	Barcelonès	Gremi de Llibreters de Vell de Catalunya	www.gremillibrevell.cat (http://www.gremillibrevell.cat/)	Sí
26	Fira del Llibre Anarquista del Maresme	2	29-30 de setembre	Mataró	Maresme	[Col·lectiu Fira del Llibre Anarquista]	firadelllibreanarquistamaresme.wordpress.com	No
27	Liberisliber. Fira d'Editorials Independents	8	7-8 d'octubre	Besalú	Garrotxa	Liberisliber	www.liberisliber.com	Sí
28	LIBER Feria Internacional del Libro	35	— (2017 Madrid)	Barcelona	Barcelonès	Federació de Gremis d'Editors d'Espanya	www.liber.es	No (Sí el 2016)
29	Fira del Llibre Vell	21	14-15 d'octubre	Sant Andreu de Llavaneres	Maresme	Associació El Casal de Llavaneres	elcasal.entitatsllavaneres.cat	No
30	Girocòmic. Fira del Còmic i l'Entreteniment	2	12-15 d'octubre	Girona	Gironès	Iniciatives Catalanes i Serveis SL (Incatis)	www.firadelcomic.cat/girocomic	Sí
31	Fira del Conte de Tordera	5	21 d'octubre	Tordera	Maresme	Ajuntament de Tordera	www.tordera.cat	No
32	Cervera. Vila del Llibre	2	21-22 d'octubre	Cervera	Segarra	Vila del Llibre; Ajuntament de Cervera	www.viladelllibre.cat	Sí
33	Saló del Manga de Barcelona	23	1-5 de novembre	Barcelona	Barcelonès	Federació d'Institucions Professionals del Còmic	www.ficomica.com	Sí
34	Fira del Llibre de Muntanya	14	3-5 de novembre	Vic	Osona	Ajuntament de Vic; Ajuntament de l'Esquirol; Ajuntament de Rupit; Ajuntament de Tavertet; Associació d'Editors en Llengua Catalana	www.firallibredemuntanya.cat	Sí

35	Séfer Barcelona: Festival del Llibre Jueu	2	9, 16, 23 i 29 de novembre	Barcelona	Barcelonès	Associació Mozaika	www.mozaika.es/ca	No
36	FLIA. Fira del Llibre Independent Autoeditat	5	18 de novembre	Barcelona	Barcelonès	[Col·lectiu FLIA]	—	No
37	Fira de Llibres de Poesia	1	25 de novembre	Terrassa	Vallès Occidental	Libreria La Temerària; Libreria Synusia	—	No
38	Mercat de Nadal del Llibre	4	2 de desembre	Barcelona	Barcelonès	Club Català de Cultura, SL	www.tresc.cat	Sí
39	Atom Fast Market	3	16 de desembre	Barcelona	Barcelonès	Bouman Estudios	—	No

Taula 1. Fires de llibres celebrades el 2017

Codi	Fira	Núm. de la darrera edició	Data de la darrera edició	Població	Comarca	Organització
N1	Fira del Llibre de Barcelona	25	7–17 de juny de 2001	Barcelona	Barcelonès	Gremi d'Editors de Catalunya; Gremi de Llibreters de Barcelona i Catalunya; Gremi de Distribuïdors de Catalunya
N2	Saló del Llibre de Barcelona	3	21–25 de novembre de 2007	Barcelona	Barcelonès	Gremi d'Editors de Catalunya; Gremi de Llibreters de Barcelona i Catalunya; Gremi de Distribuïdors de Catalunya
N3	Bellprat, Vila del Llibre	9	4–5 de juny de 2016	Bellprat	Anoia	Ajuntament de Bellprat; Associació d'Amics de Bellprat
N4	Fira del Llibre Prohibit	3	16 de juliol de 2016	Llagostera	Gironès	Associació Can Toni de les Eugues
N5	Fira del Llibre de Música i la Partitura	8	22 de novembre de 2016	Barcelona	Barcelonès	Gremi d'Editorials de Música de Catalunya (GEMC)

Taula 2. Fires de llibres desaparegudes

La figura 2 mostra la distribució de freqüències d'antiguitat de les fires que han tingut lloc el 2017 a Catalunya. A grans trets s'observen tres grups: aquelles recentment iniciades o amb poques edicions, marcades amb una forma oval vermella; les que tenen ja una trajectòria ben consolidada (en verd), i les que ja fa més de tres dècades que s'organitzen (en blau), que inclou la degana, la Fira del Llibre d'Ocasió Antic i Modern, malgrat que no apareix reflectida al gràfic.

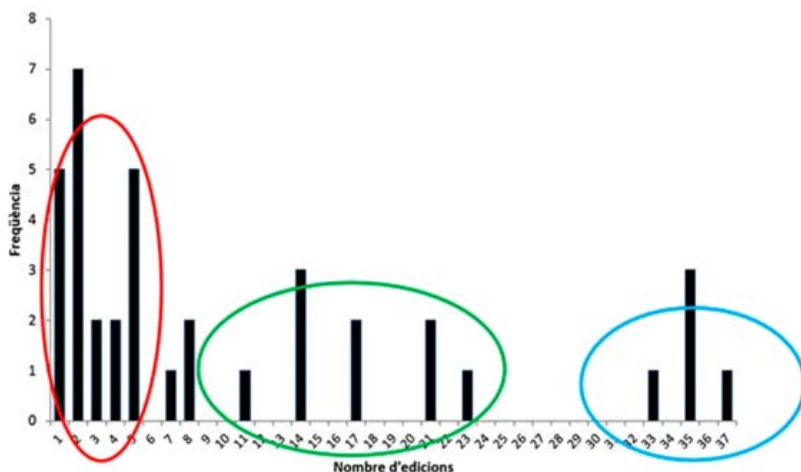

Figura 2. Distribució en freqüències del nombre d'edicions de les fires del llibre, exclosa la Fira del Llibre d'Ocasió Antic i Modern

5 Tipologia de les fires de Catalunya

Per tal de descriure els diferents tipus de fires i en absència d'una classificació canònica s'ha optat per un esquema que considera quatre dimensions i que intenta recollir els aspectes analitzats per diversos especialistes ja citats (Rivaud; Kloss, 2010; Moeran, 2010, 2011; Uribe Schroeder, 2012; López Villalobos, 2014).

- Abast geogràfic.** En aquest cas la categoria pot prendre dos valors: internacional o regional, atenent a la projecció i a l'origen geogràfic de la majoria dels actors implicats. Es podria diferenciar encara una altra categoria, però sovint és difícil discriminar clarament entre regional i local.
- Públic objectiu.** Professional o general. Naturalment una fira pot anar dirigida als dos tipus de públics, de vegades en dates o horaris diferents.

3. Producte. Aquí els valors que pot prendre la variable que representa la dimensió són molt amplis atès que s'han de considerar el gènere i matèria (novel·la gràfica, poesia, feminisme...), la forma i suport (artístic, paper, llibre electrònic...), la procedència comercial (nou, d'ocasió), l'antiguitat, la forma de producció (industrial, autoeditat, artesanal), etc.

4. Responsabilitat gestora. Aquesta dimensió respon a discriminar els diferents perfils organitzacionals, impulsors i promotors, més enllà dels suports econòmics que es puguin rebre. En aquest cas es poden trobar com a responsables administracions públiques; organitzacions gremials i associacions professionals relacionades amb el llibre; editorials independents; llibreries de manera independent; empreses d'organització d'activitats culturals; entitats culturals (associacions i fundacions), i, finalment, col·lectius de persones sense vinculació legal, però amb interessos conjunts específics.

Atenent a aquestes quatre dimensions esmentades, la taula 3 n'exemplifica l'ús a les fires de llibres de Catalunya, tant de les que han tingut activitat durant el 2017 com les desaparegudes. Vistes globalment, la immensa majoria tenen —o han tingut— un àmbit geogràfic regional i van dirigides a un públic general. Quant al producte, hi ha força diversitat, segons l'aspecte observat. Si ens fixem amb la procedència comercial, predomina clarament el llibre nou (72,7 %), 11,4 % ofereixen només llibres antics o d'ocasió i la resta admeten totes les variants. Un 25 % de les fires tenen una orientació temàtica concreta, mentre que la resta tendeixen a ser genèriques. En un 18,2 % dels casos es corresponen amb gèneres o subgèneres literaris concrets (poesia, novel·la gràfica i novel·la històrica). I un 11,4 % de les fires presenta un producte dirigit a un públic d'una franja d'edat específica (llibre infantil i juvenil). Quant a la responsabilitat gestora, predomina la presència d'entitats culturals (vegeu la taula 4), especialment d'associacions culturals.¹⁴ També és freqüent que la gestió correspongui a gremis d'editors, llibreters o distribuïdors. Com resulta lògic, especialment en poblacions petites, també hi sovintegen les administracions públiques. Ara bé, aquest volum global té una distribució desigual segons el tipus de gestió. De fet, com mostra la figura 3, la presència de col·lectius a la gestió és recent.

Codi	Fira	Àmbit geogràfic	Públic	Producte	Responsabilitat gestora
9	ArtsLibris	internacional	professional; general	llibre artístic i d'edició contemporània	empresa cultural
39	Atom Fast Market	regional	general	llibre de novel·la gràfica	col·lectiu
N3	Bellprat, Vila del Llibre	regional	general	llibre genèric nou i d'ocasió	administració pública; entitat cultural
32	Cervera, Vila del Llibre	regional	general	llibre genèric nou i d'ocasió	administració pública; entitat cultural
6	Encontats	regional	general	llibre infantil i juvenil	administració pública
8	Festa del Llibre i la Novel·la Històrica	regional	general	llibre de novel·la històrica	administració pública
15	Fira Conte Val de Contes	regional	general	llibre infantil i juvenil	entitat cultural
18	Fira del Conte de Medinyà	regional	general	llibre infantil i juvenil	entitat cultural
31	Fira del Conte de Tordera	regional	general	llibre infantil i juvenil	administració pública
24	Fira del Disc i el Llibre Musical	regional	general	llibre de música	col·lectiu
26	Fira del Llibre Anarquista del Maresme	regional	general	llibre anarquista	col·lectiu
N1	Fira del Llibre de Barcelona	regional	general	llibre genèric nou	corporació gremial
34	Fira del Llibre de Muntanya	regional	general	llibre d'activitats de lleure	administracions públiques; entitat cultural
3	Fira del Llibre Feminista de Sabadell	regional	general	llibre feminista	col·lectius
N5	Fira del Llibre de Música i la Partitura	regional	general	llibre de música i partitures	corporació gremial
21	Fira del Llibre del Pirineu	regional	general	llibre de creació literària regional	administracions públiques; corporació gremial
25	Fira del Llibre d'Ocasió Antic i Modern	regional	general	llibre genèric antic i d'ocasió	corporació gremial
19	Fira del Llibre Ebrenc	regional	general	llibre de creació literària regional	administracions públiques; entitats culturals
12	Fira del Llibre i de les Arts Escèniques	regional	general	llibre artístic, pedagògic i documental temàtic	entitats culturals
22	Fira del Llibre Independent Lletraferits a Llinars del Vallès	regional	general	llibre genèric nou	editorials independents
20	Fira del Llibre Marxista	regional	general	llibre marxista	col·lectiu
37	Fira de Llibres de Poesia	regional	general	llibre nou de poesia	llibreries de manera independent
N4	Fira del Llibre Prohibit	regional	general	llibre nou sobre censura	entitat cultural
29	Fira del Llibre Vell	regional	general	llibre genèric antic i d'ocasió	entitat cultural
11	Fira del Llibre Vell i d'Ocasió de Figueres	regional	general	llibre genèric antic i d'ocasió	entitat cultural
2	Fira del Paper Antic i Col·leccionisme	regional	general	llibre genèric antic	entitat cultural
14	Fira Literal	regional	general	llibre de ciències socials i humanitats	editorials independents

7	Fira Literària Joan Cid i Mulet	regional	general	llibre genèric nou	administració pública
36	FLIA. Fira del Llibre Independent Autoeditat	regional	general	llibre genèric i autoeditat	col·lectiu
30	Girocòmic. Fira del Còmic i l'Entreteniment	regional	general	llibre de novel·la gràfica	empresa cultural
1	GRAF BCN	internacional	general	novel·la gràfica d'autor i il·lustració	col·lectiu
16	Gutter Fest	internacional	general	llibre d'autoedició i microedició	col·lectiu
13	La Nau. Mostra de Llibres Autoeditats i Llibres d'Artista	regional	general	llibre genèric, artístic i autoeditat	col·lectiu
28	LIBER. Feria Internacional del Libro	internacional	professional	llibre genèric nou	corporació gremial
27	Liberisliber. Fira d'Editorials Independents	regional	general	llibre genèric nou	editorials independents
38	Mercat de Nadal del Llibre	regional	general	llibre genèric nou	empresa cultural
17	Mercat del Llibre Vell de Poesia	regional	general	llibre de poesia antic i d'ocasió	entitat cultural; corporació gremial
5	Montblanc, Vila del Llibre	regional	general	llibre genèric nou i d'ocasió	administració pública; entitat cultural
N2	Saló del Llibre de Barcelona	regional	general	llibre genèric nou	corporació gremial
10	Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Catalunya	regional	professional; general	llibre infantil i juvenil	administració pública; entitat cultural
33	Saló del Manga de Barcelona	regional	general	llibre de novel·la gràfica	corporació gremial
4	Saló Internacional del Còmic de Barcelona	regional	general	llibre de novel·la gràfica	corporació gremial
35	Séfer Barcelona: Festival del Llibre Jueu	regional	general	llibre jueu	entitat cultural
23	Setmana del Llibre en Català	regional	general	llibre genèric nou	corporació gremial
N2	Saló del Llibre de Barcelona	regional	general	llibre genèric nou	corporació gremial

Taula 3. Classificació de les fires de llibres de Catalunya atenent a les seves característiques

Tipus de gestor	Presència en fires
entitat cultural	15
administració pública	11
corporació gremial	10
col·lectiu de persones	9
editorials independents	3
empresa cultural	3
llibreries	1

Taula 4. Presència en fires dels diferents tipus de responsables de la gestió

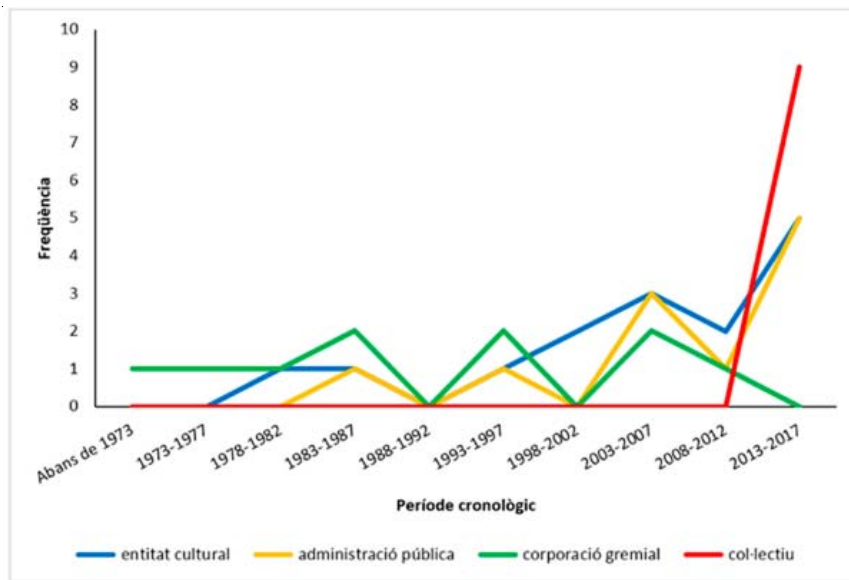
Figura 3. Distribució en freqüències de tipus de responsabilitat gestora en funció de l'any d'aparició de la fira

6 Conclusions

A Catalunya, les fires de llibres en aquest moment són un tipus d'esdeveniment vist amb valor cultural i impacte econòmic significatiu, sigui directe o indirecte, com ho prova l'expansió els darrers anys d'aquests tipus de fires promogudes per agents diferents.

Pel que fa a l'impacte directe, cal relativitzar-ne la importància. Si hem de fer cas a les xifres de l'informe *Hàbits de lectura i compra de llibres a Catalunya* corresponent a l'any 2016 (Institut Català de les Empreses Culturals, 2017a), les fires ocupen el 5è lloc habitual en la compra de llibres no de text en població de més de 14 anys, amb un percentatge del 7,6 %, que no difereix gaire de la situació en anys anteriors. Però la xifra considera de manera agregada la diada de Sant Jordi i les diverses fires. I any rere any llegim a la premsa la importància percentual respecte del total de vendes anuals que atorga el Gremi de Llibreters a les vendes de Sant Jordi, amb xifres actuals al voltant del 7 %. ¹⁵ Ara bé, diverses fires en poblacions petites o relativament allunyades de Barcelona i dels grans nuclis urbans catalans cerquen un impacte indirecte en atreure població forana a la localitat on es duen a terme i dinamitzen l'economia local a través del consum dels serveis oferts durant la fira o, posteriorment, gràcies a la promoció turística que pot significar.

Des d'una perspectiva global, algunes fires tenen anys d'història i han sabut fer front a contratemps de factors diversos. Un dels punts significatius per a la seva supervivència és el grau d'especialització respecte del producte. Ofereixen al públic l'oportunitat de conèixer i accedir a un extens volum de producció sobre un determinat tema, territori o format. És el cas, per exemple, de la Fira del Llibre Ebrenc que reuneix la producció, l'edició, els actors que promocionen, venen i llegeixen llibres fets per autors o entitats de les terres ebrencs o que són de temàtica ebrenc. Altres fires, com la Litoral, ajuden a despertar l'esperit crític de la societat amb la combinació de venda de llibres de ciències socials i l'organització de xerrades d'activistes. Les fires organitzades per col·lectius alternatius ofereixen al públic l'oportunitat de conèixer productes de

difícil accés precisament perquè es troben fora dels circuits comercials convencionals.

Malgrat que l'atractiu principal d'aquestes fires continua sent els llibres i altres documents en suport paper, no són l'única forma de transmissió cultural de la qual disposa la nostra societat. En aquest sentit, les fires es veuen obligades a integrar altres elements tecnològics. La possible generalització de l'ús del llibre electrònic, o almenys el seu ús força massiu, pot forçar a una readaptació significativa de les fires, atès que en cas contrari podrien quedar reduïdes a esdeveniments per a col·leccionistes i nostàlgics.

Bibliografia

ACN (2012). "L'interès pels títols sobre la història de Catalunya creix a la Setmana del Llibre en Català". *Ara* (16 setembre).

<https://www.ara.cat/suplements/llegim/Setmana_del_Llibre_en_Catala-Diada_0_775122665.html>. [Consulta: 14/11/2017].

Ainaud de Lasarte, Josep. M. (1976). *Els cinquanta anys del Dia del Llibre*. Barcelona: Gremi d'Editors.

Albet Guinart, Marcel (2015). "La Setmana del Llibre en Català, perilla la seva continuïtat a l'avinguda de la Catedral?". *Blog de l'Escola de Libreria* (30 juliol). <<https://fbd.ub.edu/edl/ca/la-setmana-del-llibre-en-catala-perilla-la-seva-continuïtat-lavinguda-de-la-catedral>>. [Consulta: 14/11/2017].

"Ante la Fiesta del libro" (1939). *La Vanguardia* (22 abril), p. 12.

"Ayer" (1940). *La Vanguardia* (27 abril), p. 5.

"Ayer se celebró en toda España la 'Fiesta del libro'" (1945). *La Vanguardia* (24 abril), p. 9.

Ayuso, Mariano (1981). "La feria de las vanidades". *Sunday Comics. Revista sobre estudios e investigación de la historieta*, n.º 9, p. 63.

Barranco, Justo (1998). "Mejor en sábado. La Fira del Llibre arranca con dificultad". *La Vanguardia* (5 juliol), p. 56.

Baulenas, Lluís A. (2014). "Liber 2014, moral alta en temps de pirates". *Ara* (11 octubre). <https://llegim.ara.cat/Liber-moral-alta-temps-pirates_0_1228077226.html>. [Consulta: 12/10/2017].

Bazán Babzonek, Joanna (2017). *IPA Global Book Fair Report 2017*. [Ginebra]: International Publishers Association. <https://www.internationalpublishers.org/images/industry-news/2017/IPA_Global_Book_Fair_Report_2017.pdf>. [Consulta: 12/10/2017].

Beltran, Mercè (2001). "Un paseo lleno de libros". *La Vanguardia* (8 juny), p. 51.

Carol, Màrius (1996). *Entre llibres i roses: setanta anys d'una festa ciutadana*. Barcelona: Magrana; Federació de Gremios de Editores de España.

Catalunya (2017). "Llei 18/2017, d'1 d'agost, de comerç, serveis i fires". *DOGC*, núm. 7.426, 3 d'agost de 2017. <http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=794501&language=ca_ES (http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=794501&language=ca_ES)>. [Consulta: 11/11/2018].

Cendán Pazos, Fernando (1989). *La Fiesta del Libro en España: crónica y miscelánea*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez; Pirámide.

"Confirmat l'èxit popular de la Setmana del Llibre" (1984). *Avui* (13 març), p. 26.

Crexell, Joan (1990). *El llibre a Catalunya durant la Guerra Civil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Dujovne, Alejandro; Sorá, Gustavo (2010). "Un hecho de política cultural: Argentina en la República Mundial de la Edición". A: Fallace, Magdalena (coord.). *Feria del Libro de Frankfurt. Argentina, País invitado de honor 2010*. Buenos Aires: Ministerio de Relaciones Exteriores, Comercio Internacional y Culto, p. 217-223.

"El día del libro" (1938). *La Vanguardia* (16 juny), [suplement gràfic, p. 2-3].

"El próximo día 24 se celebrará la Fiesta del libro" (1941). *La Vanguardia* (4 abril), p. 2.

"El LIBER busca empènyer la venda de llibres" (2014). *Barcelona.Cat*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. <<http://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/ca/noticia/el-liber-busca-empzuner-la-venda-de-llibres#.WtH3jGuIC9I> (http://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/ca/noticia/el-liber-busca-empzuner-la-venda-de-llibres#.WtH3jGuIC9I)>. [Consulta: 12/10/2017].

"El Saló del Còmic alcanza por primera vez los 100.000 visitantes" (2007). *La Vanguardia* (23 abril), p. 41.

"El Saló del Còmic consolida el seu rècord de visitants" (2017). *El Punt Avui* (2 abril). <<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1109932-el-salo-del-comic-consolida-el-seu-record-de-visitants.html> (http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1109932-el-salo-del-comic-consolida-el-seu-record-de-visitants.html)>. [Consulta: 12/10/2017].

"El Saló del Llibre deja de celebrarse", 2008. *La Vanguardia* (10 maig), p. 40.

Elisabet Parra Comunicació (2014). *64a Fira del Llibre d'Ocasí, Antic i Modern. Dossier de premsa*. <<https://elisabetparracomunicacion.files.wordpress.com/2014/09/140919-dp-fira-del-llibre-docasic3b3.pdf>>. [Consulta: 12/10/2017].

"En la feria del libro" (1937). *La Vanguardia* (3 juny), [suplement gràfic, p. 2–3].

Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura (1936). Decret [de 26 d'agost de 1936] per a estructurar, unificant-lo, el règim editorial de Catalunya i fer que responguin al nou esperit; per a resoldre el problema social gravíssim que planteja l'absoluta paralització dels afers editorials, impressors, relligadors, enquadernadors, repartidors, comissionistes, viatjants, cobradors i personal administratiu. *DOGC*, núm. 241, 29 agost 1936, p. 1228. <<http://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1936/19360241.pdf> (<http://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1936/19360241.pdf>) >. [Consulta: 11/11/2018].

Generalitat de Catalunya (2016). "Llibres per a les biblioteques públiques". <<http://web.gencat.cat/ca/actualitat/detall/Llibres-per-a-les-biblioteques-publicues> (<http://web.gencat.cat/ca/actualitat/detall/Llibres-per-a-les-biblioteques-publicues>) >. [Consulta: 12/10/2017].

Herranz, Maria Dolors (2016). "Fira de Barcelona organitza a l'octubre Liber, la major trobada del llibre en espanyol". *Liber.es*. Barcelona: Fira de Barcelona, 31 de març. <<http://www.liber.es/ca/notas-de-prensa/-/prensa/detalle/7054921/np-liber-2016> (<http://www.liber.es/ca/notas-de-prensa/-/prensa/detalle/7054921/np-liber-2016>) >. [Consulta: 12/10/2017].

Institut Català de les Empreses Culturals (2016). *Memòria de l'Institut Català de les Empreses Culturals 2015*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC). <https://issuu.com/icec_generalitat/docs/160628_memo__ria>. [Consulta: 12/10/2017].

Institut Català de les Empreses Culturals (2017a). *Hàbits de lectura i compra de llibres a Catalunya Informe de resultats 2016*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC). <https://issuu.com/icec_generalitat/docs/ha_bits_de_lectura_i_compra_de_lli>. [Consulta: 12/10/2017].

— (2017b). *Memòria de l'Institut Català de les Empreses Culturals 2016*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC). <https://issuu.com/icec_generalitat/docs/memo__ria2016>. [Consulta: 12/10/2017].

Juanico, Núria (2017). "La Setmana del Llibre en Català bat rècords de facturació amb un 14 % més de vendes que el 2016". *Ara* (19 setembre). <https://llegim.ara.cat/actualitat/Setmana-Llibre-Catala-record-facturacio_0_1872412868.html>. [Consulta: 12/10/2017].

"La 'i' Feria del Libro de Barcelona' se abrirá el próximo viernes" (1977). *La Vanguardia* (8 juny), p. 33.

"La Feria del libro" (1942). *La Vanguardia* (4 abril), p. 3.

"La fiesta de la independencia" (1940). *La Vanguardia* (3 maig), p. 1.

"La fiesta del 2 de mayo" (1940). *La Vanguardia* (1 maig), p. 4.

"La fiesta del libro aplazada" (1940). *La Vanguardia* (19 abril), p. 5.

La Setmana del Llibre en Català (2011). Barcelona: Associació d'Editors en Llengua Catalana, actualització 2017. "Història de la Setmana del Llibre en Català". <<http://www.lasetmana.cat/qui-som> (<http://www.lasetmana.cat/qui-som>) >. [Consulta: 14/11/2017].

"LIBER 1984" (1984). *Avui* (27 setembre), p. 24–29.

"Liber celebra su 35 aniversario en Madrid" (2017). *Ifema.es*. Madrid: IFEMA, <http://www.ifema.es/liber_01/InformacionGeneral/Presentacion/index.htm (http://www.ifema.es/liber_01/InformacionGeneral/Presentacion/index.htm) >. [Consulta: 12/10/2017].

López Villalobos, Dayana (2014). "¿Ferias o mercados? Representaciones sobre el libro, la lectura y la escritura en el marco de las ferias del libro". *Quórum académico*, n.º 11, p. 112–134.

Manzano, Emilio (1994). "El Saló del Cómic abre sus puertas en la estación de França". *La Vanguardia* (5 maig), p. 41.

Martín, Antonio (1981). "Ante el Salón del Cómic y la Ilustración. Un certamen para todos". *La Vanguardia* (27 maig), p. 45.

Martínez Rus, Ana (2001). *La política del libro sobre la Segunda República: socialización de la lectura*. Tesis doctoral. Universidad Complutense de Madrid. <<http://www.ucm.es/BUCM/tesis/ghi/ucm-t25567.pdf> (<http://www.ucm.es/BUCM/tesis/ghi/ucm-t25567.pdf>) >. [Consulta: 12/10/2017].

— (2003). "La política del libro y las ferias del libro de Madrid (1901–1936)". *Cuadernos de historia contemporánea*, vol. 25, p. 217–234.

— (2013). "Expolios, hogueras, infiernos. La represión del libro (1936–1951)". *Represura*, n.º 8. <http://www.represura.es/represura_8_febrero_2013_articulo2.pdf (http://www.represura.es/represura_8_febrero_2013_articulo2.pdf) >. [Consulta: 12/10/2017].

Moeran, Brian (2010). "The book fair as a tournament of values". *Journal of the Royal Anthropological Institute*, vol. 16, no. 1, p. 138–154.

— (2011). "The book fair as a tournament of values". A: Moeran, Brian; Strandgaard Pedersen Jesper (eds.). *Negotiating Values in the Creative Industries: Fairs, Festivals and Competitive Events*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 119–144.

Nopca, Jordi (2016). "Les vendes per Sant Jordi creixen un 3 %, i el 54 % són en català". *Ara.cat* (29 abril). <https://www.ara.cat/cultura/vendes-Sant-Jordi-creixen-catala_0_1567643288.html>. [Consulta: 12/10/2017].

Orúe, Eva (2012). "Ferias del libro. El contacto directo con el lector". *Delibros*, n.º 264, p. 30–33.

Palma Martos, María Luisa; Martín Navarro, José Luis (2009). "El mercado del libro en España 1989–2006. Un análisis económico". *Estudios de economía aplicada*, vol. 27, n.º 1, p. 223–250.

Pla de lectura 2020 (2017). Vol. 1. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <http://www.govern.cat/pres_gov/AppJava/docrel/nota-premsa/contingut/download/217293.htm (http://www.govern.cat/pres_gov/AppJava/docrel/nota-premsa/contingut/download/217293.htm) >. [Consulta: 12/10/2017].

Ramírez Alvarado, María Matilde (2015). "La Feria del Libro y sus funciones". *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 109, p. 47–53.

Rivaud Morayta, Amelia; Kloss Fernández del Castillo, Gerardo (2000). "De ferias, bibliotecas, pasado, futuro, justicia, democracia y otros temas...

Reflexiones sobre una visita a la reunión anual de la American Library Association". *Educación y biblioteca*, n.º 116, p. 20–26.

"Salon del Cómic y del Libro Ilustrado". *La Vanguardia* (24 febrer), p. 26.

Serrano, Álvaro; Verdú, Manel (2015). "Pla nacional de lectura 2012–2016". *DeCultura*, núm. 29. <http://dadesculturals.gencat.cat/web/.content/dades_culturals/09_fulls_decultura/arxius/29_DeCultura_PNL.pdf (http://dadesculturals.gencat.cat/web/.content/dades_culturals/09_fulls_decultura/arxius/29_DeCultura_PNL.pdf) >. [Consulta: 12/10/2017].

Torner, Carles (2009). "Una diplomàcia cultural paradoxal?". *Via. Valors, idees, actituds: revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol*, núm. 11, p. 119–132.

UNESCO (2010). *Políticas para la creatividad. Guía para el desarrollo de las industrias culturales y creativas*. [Buenos Aires]: UNESCO; AECID. <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/UNESCOculturalandCreativeIndustriesguide_01.pdf (http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/UNESCOculturalandCreativeIndustriesguide_01.pdf) >. [11/11/2018].

Uribe Schroeder, Richard (2012). "Origen de las ferias del libro". A: Uribe Schroeder, Richard; Zapata López, Fernando; Jaramillo Hoyos, Bernardo; dos Santos Piúba, Fabiano; Torres Cadena, Mónica; Rueda Azcuénaga, Juan Carlos; Boix-García, Marifé; Herrero de Consiglio, Mónica. *Las ferias del libro. Manual para expositores y visitantes profesionales*. Bogotá: CERLAC, UNESCO, p. 21–31.

Vidal-Folch, Ignasi (1993). "'Barcelona ya tiene el salón internacional del cómic más importante del mundo'. Entrevista a Joan Navarro, director del Saló del Còmic de Barcelona i de Glénat". *La Vanguardia* (9 abril), p. 28.

Vila-Sanjuán, Sergio (1988). "El Saló Internacional del Còmic acoge en las Drassanes el homenaje del tebeo de Barcelona". *La Vanguardia* (27 maig), p. 67.

— (1999). "Latidos de la industria cultural". *La Vanguardia* (28 maig), p. 3 (suplement *Libros*).

Villarino Pardo, María del Carmen (2016). "Estrategias y procesos de internacionalización Vender(se) y mostrar(se) en ferias internacionales del libro". A: Galnes Santos, Iolanda; Luna Alonso, Ana; Montero Küpper, Silvia; Fernández Rodríguez, Áurea. *La traducción literaria. Nuevas investigaciones*. Granada: Comares, p. 73–92.

Weidhaas, Peter; Gossage, Carolyn (2007). *A History of the Frankfurt Book Fair*. Toronto: Dundurn Press.

Notes

¹ Ara bé, no cal perdre de vista que les fires també són una eina política. Per exemple, la presència a l'actualitat de molts països en les fires de llibres internacionals serveix a les estratègies de política i diplomàcia cultural (Torner, 2009; Dujovne; Sorá, 2010; Villarino Pardo, 2016).

² Malgrat que sembla que a Barcelona tal dia les pluges eren freqüents, segons recull de forma queixosa *La Vanguardia* ("En la feria del libro", 1937).

³ Per exemple, la Llibreria Catalònia va admetre haver venut prop de 20.000 volums, gairebé la meitat en català.

⁴ La situació es va considerar tan greu que el Govern va haver de publicar un decret d'organització i reactivació que encarregava la tasca a l'Agrupació d'Escriptors Catalans (Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1936).

⁵ Col·lecció Cartells del Pavelló de la República (UB); C-5370. Versió digital disponible a: <<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/pavellorepu/id/816> (<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/pavellorepu/id/816>) >. [Consulta: 12/10/2017].

⁶ Malgrat això l'activitat comercial sembla que va ser tot un èxit. L'obra més venuda fou *Aloma*, de Mercè Rodoreda, Premi Joan Crexells de 1937, de la qual es va fer una tirada de 4.000 exemplars (Crexell, 1990, p. 35–36).

⁷ Aquest no fou el primer intent gremial. Tres o quatre anys abans ja s'havia intentat posar en marxa una fira d'aquestes característiques al Born, però sense èxit.

⁸ En edicions posteriors s'han utilitzat altres recursos per apropar LIBER al gran públic. Per exemple, a l'edició del 2014 el públic no professional podia entrar a partir de les 4 de la tarda ("El LIBER busca...", 2014).

⁹ Tanmateix, cal aclarir que no sempre s'ha fet a Barcelona o, almenys exclusivament.

¹⁰ Tampoc es poden considerar fires els diferents mercats setmanals de col·leccionisme o productes de segona mà com el mercat dominical de Sant Antoni, a Barcelona, el més emblemàtic de Catalunya.

¹¹ Les diferents edicions es troben disponibles a: <https://issuu.com/icec_generalitat/stacks/ba2456ba27f645ce9c6add7731e8b60>. [Consulta 12/10/2017].

¹² Al marge existeixen iniciatives dutes a terme en contextos concrets com han estat la Fira del Llibre Prohibit dins de la Setmana del Llibre Prohibit, al Born de Barcelona (7 de juny de 2015), i, el Mercat dels Llibres Prohibits, dins de la Setmana de la Cultura Prohibida, de nou al Born (28 i 29 de maig de 2016).

¹³ A la taula no s'han inclòs fires dedicades bàsicament a l'intercanvi de llibres i material com ara les de Figueres, Palafolls o Castelló d'Empúries, que tenen essencialment una altra funció. Pel mateix motiu queden exclosos aquests esdeveniments que generalment es fan pels voltants de la diada de Sant Jordi.

¹⁴ Cal considerar que de vegades la responsabilitat gestora recau en més d'una organització, per la qual cosa el nombre de responsabilitats supera el de fires.

¹⁵ Vegeu, per exemple, l'article de Jordi Nopca (2016) a l'*Ara*.

